

grip de geheele bewuste activiteit van het taalgebruik is omvat.

Het is goed zich in den geest van deze ideeën te verdiepen, want zij bergen een waarheidskern, die bescheiden maakt. Dat wij, vooral waar het ons zelf aangaat, niet boven ons mensch-zijn kunnen zweven in de hoogte van het absolute kennen wordt juist van deze zijde in hooge mate duidelijk. Waarom kon het ook niet een waan zijn, te meenen, dat een kennen buiten alle belang en buiten de irrationeele sfeer van het handelen ons te beurt valt? Zijn er niet instantien aanwijsbaar die waarschijnlijk maken, dat het intellect zijn functie vervult in dienst van den wil, en waar het zich tracht te emancipeeren, vervalt in een zinlooze schematiek? Is niet het handelen met de subjectiviteit allerwezenlijkst gegeven?

Zooveel is echter anderzijds zeker, dat deze natuurorde der dienstbaarheid van het intellect in de wetenschappelijke daad wordt doorbroken. Van hieruit gezien kan men het denken karakteriseeren als een stilstaan bij het onnuttige, een vasthouden van het voorbijgegane, een begeleiden in de gedachte van iets waarmede men in practischen zin niet meer te maken heeft. Met deze omwending echter is de dimensie der practische realiteit verlaten. Evenwel ook hier niet spoorloos en niet zonder aanleiding. Slechts in zijn hoogste doelen maakt zich de geest van zijn verband met het practische eenigermate vrij. De behoefte aan *verklaring*, d.i. helpend ingrijpen in de interpretatie van het gesprokene of geschrevene doet zich in ieder sociaal milieu voor. Tolken en advocaten, priesters en schriftgeleerden, danken daaraan, ieder in zijn sfeer, de mogelijkheid van hun beroep. De sfeer waarin wij zonder meer verstaan en verstaan worden is naar tijd en ruimte begrensd door een gebied, waarin wij van huis uit vreemdeling zijn. Dit bepaalt de concreetheid van de taalsfeer waarin wij „thuis” zijn, en die we ontdekken door ze te verlaten. In het cultuurleven is de doordringing der volkeren veelzijdig en intens, zoo zelfs de kennisname van het *vreemde* soms op kosten van het *eigene* geleerd en gezocht wordt. Dit is voor de gezondheid van het theoretische kennen een